Maimuţăreala şi papagalismul în teologie

Sfântul Maxim Mărturisitorul (580-662) este un mare Părinte al Bisericii, care, urmând Sfinţilor Părinţi dinaintea lui, a combătut, între altele, erezia monotelismului. Scrierile lui „despre dragoste" sunt de-Dumnezeu-însuflate, la fel şi comentariile lui la operele Sfântului Dionisie Areopagitul, răspunsurile la diferite întrebări, cele „200 de capete despre teologie", tâlcuirea la „Tatăl nostru", „Mistagogia", scrisorile lui, operele sale dogmatice şi apologetice ş.a.m.d. Este un teolog empiric cu un discurs concis, care răspunde în chip minunat la părerile teologice ale epocii sale.

Însuşirea lui fundamentală este aceea că leagă strâns isihia cu mărturisirea, adică modul isihast de viaţă al teologiei ortodoxe cu mărturisirea credinţei. Elementul central [al teologiei lui] este constituit de filosofia practică sau curăţirea, contemplarea naturală sau luminarea şi teologia mistică sau îndumnezeirea. Cine ignoră această învăţătură ignoră esenţa teologiei lui ortodoxe.

Unii teologi ai epocii noastre au descoperit teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul, au întrebuinţat-o selectiv ca să-şi consolideze propria lor gândire teologică şi au analizat-o speculativ, ignorând profunzimea acesteia.

Prin ideile pe care îmi propun să le prezint în continuare voi înfăţişa pe scurt învăţătura Sfântului Maxim despre ce înseamnă adevărata teologie şi adevăratul teolog, şi cred că în acest punct este cuprinsă esenţa teologiei lui şi deosebirea dintre teologia Sfântului Duh şi teologia demonilor.

Sfântul Maxim Mărturisitorul, într-o scrisoare a sa, abordează tema mântuirii omului şi a adevăratei teologii.

La început scrie, cu mare smerenie, că, temându-se ca nu cumva să fie judecat de Dumnezeu pentru cuvintele lui, pe care le-a omorât el însuşi prin nelucrarea faptelor bune, lipsindu-le de puterea de a oferi viaţă celor care le ascultă, s-a gândit să dobândească „tăcerea desăvârşită", adică preferă să tacă şi să nu vorbească. Însă, în cazul de faţă şi răspunzând la rugămintea corespondentului său, a Monahului Marinos, va depăşi tăcerea şi va vorbi.

Îşi începe scrisoarea cu un pasaj al regelui proroc David: „Începutul înţelepciunii este frica de Domnul; înţelegere bună este tuturor celor ce o fac pe ea” (Psalmul 110, 10). Prin acest verset de psalm, doreşte să arate „calea adevărată a cunoaşterii prin dumnezeieştile virtuţi” şi să deschidă „uşa reală a cunoaşterii prin fapte” către cei care îşi propun să Îl iubească pe Domnul şi care preferă „mântuirea de la Dumnezeu înaintea tuturor lucrurilor de pe pământ”. Este o lucrare fundamentală să dobândească cineva cunoaşterea din lucrarea faptelor, iar nu pe cea teoretică. Astfel, recomandă celor care doresc „mântuirea de la Dumnezeu” să dobândească frica lui Dumnezeu şi buna înţelepciune.

Frica lui Dumnezeu este de trebuinţă ca să evităm pângăririle [prin păcate] având înaintea noastră aşteptarea pedepsele veşnice, câtă vreme buna înţelepciune este necesară, ca să împlinim toate dumnezeieştile vreri, să deosebim lucrurile vremelnice de cele veşnice şi să dobândim adevărata cunoaştere. După cum prin frica de Domnul ajungem să ne lepădăm de patimile cele necurate, aşa şi înţelepciunea celor cu adevărat înţelepţi devine zămislitoare de virtuţi.

Frica nu trebuie să se limiteze la păzirea exterioară a bunelor moravuri, fiind însă lăuntric stăpâniţi de tristeţe, ci să se vădească în dispoziţia lăuntrică a sufletului şi în smerenia inimii, care se chezăşuieşte deplin prin suspinurile repetate din adâncul inimii şi prin biciul amintirii păcatelor făptuite care loveşte nevăzut în conştiinţă.

Însă cel care doar se preface că are frica lui Dumnezeu în comportamentul exterior, nu se deosebeşte întru nimic de maimuţa care imită moravurile şi gesturile oamenilor, deşi nu este om. Acest animal din rândul patrupedelor, care se deosebeşte mult de oameni prin firea sa, se aseamănă cu aceştia prin imitarea comportamentului exterior.

Acelaşi lucru se întâmplă şi cu acela care imită exterior pe cei care se tem cu adevărat de Domnul, fiind asemenea saducheului sau fariseului care salvează forma evlaviei printr-o bunăcuviinţă exterioară, însă este „întru totul pierdut faţă de adevăr prin prietenia pentru patima adânc sălăşluită în suflet”, adică este cu totul lipsit de adevăr pentru că în adâncurile sufletului are ascunsă prietenia faţă de patimă.

Sfântul Maxim doreşte să spună aici că adevărata evlavie se arată în lupta omului pentru eliberarea de patimi şi de necurăţia care se găsesc în adâncurile sufletului,

pentru că, altfel, omul se aseamănă cu maimuţa care doar joacă rolul de om, deşi este animal. Prin urmare, cel care vrea să se mântuiască şi să teologhisească cu adevărat, trebuie să aibă frica lui Dumnezeu şi, prin această frică, să-şi cureţe inima de patimi şi nu doar să folosească exterior cuvintele Sfinţilor.

Pe de altă parte, nu trebuie să ne arătăm ca având cunoaştere dumnezeiască doar prin formularea de „cuvinte rostite de dragul vorbirii frumoase", adică să oferim cuvinte bine meşteşugite, cu eleganţă stilistică. La fel, nu se cade să arătăm altora care este definiţia bunei înţelepciuni doar vorbind, fără să punem în practică cele ce spunem, ci va trebui ca înţelepciunea să fie impregnată de dispoziţia sufletului pentru făptuirea virtuţilor!

Aşadar, înţelepciunea trebuie să strălucească prin fapte lumina cunoştinţei, iar prin cunoaştere să înveselească osteneala făptuirii şi astfel frica se cuvine să meargă împreună cu dorul după Dumnezeu. Omul cu frica lui Dumnezeu stă departe de rău şi prin buna cumpătare se desăvârşeşte în făptuirea şi împlinirea poruncilor.

Cel care leagă înţelepciunea doar cu simpla rostire de cuvinte dumnezeieşti se aseamănă papagalului care imită cuvintele omeneşti fără să fie om. Papagalul, deşi nu are nimic omenesc în firea lui, totuşi dintre toate păsările este singura care poate fi învăţată să imite cuvintele omeneşti.

Acelaşi lucru se întâmplă şi cu omul care imită exterior cuvintele adevăraţilor înţelepţi – ale adevăraţilor Sfinţi – printr-o simplă reproducere a lor, ca să îi uimească pe cei care îl ascultă, „deşi nu are obişnuinţa cunoaşterii dobândită prin făptuirea virtuţilor".

Omul acesta este precum preoţii şi fariseii nevrednici [ai Vechiului Testament] care doar joacă roluri, câtă vreme sunt lipsiţi de înţelepciunea care stă în fapte, şi prin marea părere pe care o au despre sine şi prin aroganţa înfumurării care hrăneşte semeţia minţii lor, se ridică împotriva cuvântului adevărului, ignorând faptul „că teologie a demonilor în chip vădit s-a făcut cunoaşterea celor care aspiră la aceasta din mare iubire de slăvire fără să aibă plinirea faptelor".

Cu alte cuvinte, este o teologie demonică cea care provine de la omul stăpânit de patimi şi care nu a dobândit cunoaşterea din făptuire, adică teologhiseşte fără să aibă curăţia inimii.

Prin acest cuvânt, Sfântul Maxim doreşte să sublinieze că teologia ortodoxă este rod al curăţirii inimii de patimi şi al curăţiei lăuntrice, altfel omul care încearcă să teologhisească fără să se fi curăţit mai întâi lăuntric se aseamănă papagalului care doar joacă rolul teologului, câtă vreme el este stăpânit de patimi. O asemenea teologie este demonică, adică este dictată de demonii care lucrează prin patimi.

La sfârşitul scrisorii sale, Sfântul Maxim concluzionează că trebuie să ne eliberăm de orice întinăciune a trupului şi a duhului, să nu îngăduim să se răzvrătească legea trupului împotriva legii duhului şi să nu limităm exprimarea fricii de Dumnezeu la comportamentul exterior, ci să ne îngrijim de împodobirea „dispoziţiei bune lăuntrice a sufletului", aşa încât să nu cădem sub „ameninţarea focului ce va să fie".

Astfel, nu trebuie să vorbim despre iad şi în ce anume constă acesta, ci trebuie să facem totul ca să evităm prin frica lui Dumnezeu viitoarea primejdie a focului iadului.

În acelaşi timp, va trebui să împodobim sinele nostru prin buna înţelepciune, prin împlinirea poruncilor şi „să împlinim în fapt dumnezeieştile cuvinte", adică să facem cuvintele noastre fapt, să năzuim la trăirea tuturor virtuţilor, adică cinstea, blândeţea, răbdarea, îngăduinţa în toate, ascultarea, mulţumirea cu cele care ni se întâmplă, să primim retragerile Proniei lui Dumnezeu prin care este călăuzită viaţa noastră spre folosul nostru.

În epoca noastră mulţi teologhisesc fără să aibă premise teologice, fără curăţirea inimii, fără luminarea minţii şi fără experienţa dumnezeiescului har, întemeindu-se doar pe studiile lor intelectuale, pe memorarea şi reproducerea diferitelor pasaje şi pe speculaţie, şi astfel se aseamănă maimuţei şi papagalului, potrivit Sfântului Maxim Mărturisitorul, adică teologhisind, ei maimuţăresc şi papagalicesc, câtă vreme adâncul inimii lor este plin de patimi.

Dar o asemenea teologie care nu este legată de curăţia inimi, care maimuţăreşte şi papagaliceşte, oricât ar fi de frumoasă, inteligentă şi speculativă, nu foloseşte Bisericii. Adevărata teologie şi dobândirea mântuirii se face prin frica lui Dumnezeu care curăţeşte inima de patimi şi prin buna înţelepciune care îl împodobeşte pe om cu virtuţile.

O teologie care s-a desprins de tradiţia isihastă a Bisericii este o „teologie a

demonilor”, deoarece speculaţia şi fantezia sunt buni conductori ai energiei satanice.

Ierotheos, Mitropolitul Nafpaktosului

preluat de pe http://www.parembasis.gr via ortodoxiacatholica.wordpress.com